

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE , LITERE ȘI ȘTIINȚE ALE
EDUCAȚIEI
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE

SUMARUL TEZEI DE DOCTORAT

**SHAKESPEARE ȘI JUSTIȚIA SOCIALĂ; ABORDĂRI
TEORETICE**

Conducător de doctorat,

Doctorand :

Prof. dr. habil. Maria-Ana Tupan

Kristina Kostova,MA

ALBA IULIA

2025

SUMAR

INTRODUCERE 4

CAPITOLUL I: Shakespeare prin prisma teoriilor contemporane

- I.1. Preliminari teoretice 7
- I.2. Deconstrucție 14
- I.3. Noul istorism 23
- I.4. Materialismul cultural 32
- I.5. Feminismul 34
  - I.5.1. Deconstrucție și identitate de gen: Elaine Showalter -
Reprezentările Opheliei 34
  - I.5.2. Războiul feminiștilor cu Derrida: Derrida și feminismul:
revizuirea chestiunii femeii 37
  - I.5.3. Femeile lui Shakespeare în lumina criticii feministe recente:
construcția personajului. Tropizări literare și așteptări sociale
în cazul eroinelor lui Shakespeare de Heidi Caroline Keck 39

CAPITOLUL II. Istorizarea lui Shakespeare

- II.1. Contexte istorice și culturale 45
  - II.1.1. Structura de clasă a societății în Anglia Renașterii 46
  - II.1.2. Contextul politic 48
  - II.1.3. Contextul religios 52
  - II.1.4. Idei și cultură în Anglia Renașterii 54
  - II.1.5. Politica de gen. Poziția femeilor în Anglia Renașterii. Aspecte
protofeministe în timpul Renașterii engleze 59
  - II.1.6. Teatrul din Anglia Renașterii 66
    - II.1.6.1. Orientări ale mesajelor dramatice 67
    - II.1.6.2. Teatrul ca mediu de comunicare artistică 68

CAPITOLUL III. Abordări teoretizate ale pieselor shakespeariane cu accent pe justiția socială

- III.1. Prezentare generală 73

III.2.	Studiul autocrației în <i>Macbeth</i> și <i>Coriolan</i> 75
III.3.	Prejudecățile de gen și rasă în <i>Othello</i> și <i>Hamlet</i> 92
III.3.1.	Regulile Mercuriale ale Patriarhiei 93
III.3.2.	Obiectivizarea și pornoglosia ca forme de abuz 101
III.3.3.	Violența indusă de stereotipurile de gen și rasă în <i>Othello</i> și modul său de a face dreptate 113
III.4.	Asprimea justiției în unele dintre comediile negre ale lui Shakespeare; <i>Negustorul din Veneția</i> și <i>Măsura pentru măsura</i> 115
CAPITOLUL IV. Predarea lui Shakespeare în termeni de justiție socială	
IV.1.	Schimbarea perspectivelor în piesele lui Shakespeare 138
IV.2.	Vechiul vs. Noul: Maturizarea viziunii lui Shakespeare 139
IV.3.	Democrația ca soluție la problemele legate de nedreptate 145
IV.4.	Intersecția dintre învățarea în folosul comunității și textul shakespearian 156
IV.5.	Exemple de opere literare ale lui Shakespeare folosite în predarea justiției sociale 159
IV.6.	Analiza rezultatelor unui sondaj online privitor la atitudinile studenților față de problemele de justiție socială din piesele lui Shakespeare 169
CONCLUZII 186	
REFERINȚE 193	

Cuvinte cheie: Shakespeare, justiție socială, noul istorism, critică literară feministă, materialism cultural, deconstrucție, interdisciplinaritate

TEMA intersecției dintre problemele actuale de justiție socială și piesele lui Shakespeare este un concept captivant, care stârnește interes în sens academic. În încercarea de a deschide cât mai multe uși posibil către universul dramatic al lui Shakespeare prin prisma dreptății sociale, am folosit o combinație de rame teoretice în analiza literară a mai multor texte ale sale. Mai precis, am folosit principiile noului istorism, criticii literare feministe, materialismului cultural și deconstrucției în analiza aprofundată a problemelor de justiție socială predominante în discursul public în secolul al XXI-lea din perspectiva proleptică a marelui gânditor și artist renașcentist. Shakespeare a fost un senzor extrem de sensibil al ideilor noi, cu mare impact asupra societății. Având în vedere complexitatea lucrărilor sale, este firesc ca analiza în profunzime să ofere noutăți în constatările noastre și o schimbare permanentă a unghiului abordării.

METODA: Scopul a fost de a oferi o nouă evaluare extinsă, amănunțită și cuprinzătoare a problemelor de justiție socială prin utilizarea și explorarea diferitelor mecanisme textuale în diferite genuri, prin câteva rame teoretice și prin analiza comparativă a mai multor piese shakespeariane. Apelul la discursurile nonliterare, justificat de cultura enciclopedică a lui Shakespeare, a conferit, de asemenea, tezei noastre un caracter interdisciplinar.

STRUCTURA. Teza este împărțită în patru capitole corespunzătoare focarelor abordării noastre teoretizate și aplicate: CAPITOLUL I: Shakespeare prin prisma teoriilor contemporane; CAPITOLUL II. Istorizarea lui Shakespeare; CAPITOLUL III. Abordări teoretice ale pieselor shakespeariane cu accent pe justiția socială și CAPITOLUL IV. Predarea lui Shakespeare în termeni de justiție socială.

FINALITATEA CERCETĂRII. Prin această analiză ne-am propus să înțelegem mecanismele care funcționează în cadrul unei piese în ceea ce privește intriga și dezvoltarea personajului, funcțiile și reacțiile personajelor în diferite tipuri de piese, construcția personajelor etc. În acest scop, este important să ne îndreptăm atenția către examinări detaliate ale formelor de acțiuni subversive, rezistență, autoabnegare, toate expuse în acțiunile personajelor și în textul literar. O astfel de întreprindere implică reconsiderarea rolului lui Shakespeare astăzi, motiv pentru care aplicarea teoriilor literare la textele pieselor sale a fost realizată astfel încât acestea să devină parte a discursurilor și practicilor noi și reînnoite ale justiției sociale. Direcția în care se îndreaptă această întreprindere este clarificarea rapoartelor

asimetrice de putere determinate de sex, rasă, orientare sexuală, clasă, credință religioasă (sau lipsa acestora), etc., așa cum se demonstrează în tradiția literară.

Accentul este pus pe o selecție din piesele lui Shakespeare din epoca elisabetană târzie și iacobină timpurie. Formatul generic de comedie – lumină sau întuneric, care era mai aproape de tragicomedie – a fost folosit în scrierea *Negustorului din Veneția* și *Măsură pentru măsură*. Comploturile tragice caracterizează piesele de cronică cu o mai pronunțată orientare socială (*Hamlet*, *Macbeth*), piesele romane (de exemplu, *Coriolan*), dar și tragediile conștiente rasial precum *Othello*, maurul din Veneția.

În ilustrarea naturii și semnificației atacurilor asupra sistemului stabilit, trebuie mai întâi să se înțeleagă modalitățile în care au funcționat aceste atacuri la momentul scrierii pieselor în cauză. În acest scop, este trecut în revistă contextul istoric și cultural în care au trăit Shakespeare și publicul contemporan lui. Natura și semnificația atacurilor asupra sistemului consacrat sunt expuse printr-o elaborare prealabilă a specificităților acelei ordini, în ceea ce privește patriarhiatul, poziția femeii, rasismul, alteritatea, clasa, relația cu mediul etc. În acest fel, s-a afirmat că literaturile istorice pot răspunde cerințelor momentului actual.

În primul capitol sunt prezentate principalele premise teoretice ca aparate critice literare. Conceptul de deconstrucție poststructuralist stabilit de Jacques Derrida este prezentat în termenii sensului general al poststructuralismului fiind „în opoziție cu modurile de gândire moștenite în toate provinciile cunoașterii” și vizează în principal întreprinderea de „destabilizare”, „subminare” și „subvertire” a ceea ce este recunoscut drept credințe fundamentale în „modurile tradiționale de civilizație occidentale”. O analiză literară deconstructivă a unei piese shakespeariane este explicată ca gravitând în jurul lecturii textului literar în care sunt explorate semnificațiile potențiale. Se explică că o astfel de lectură se concentrează nu numai pe identificarea opozițiilor binare, ci și mai ales pe deconstruirea lor în moduri care înlocuiesc și reafirmă cei doi termeni ai opoziției binare în cadrul relației non-ierarhice de diferență.

Întrucât scopul acestei lucrări este de a oferi o analiză aprofundată a mai multor piese shakespeareane în ceea ce privește problemele predominante de justiție socială, care ar descoperi o nouă perspectivă asupra relevanței și responsabilității lui Shakespeare față de lumea reală de astăzi, delimitarea fundalului istoric reprezintă o parte considerabilă într-o astfel de încercare. Teoria noului historicism a fost selectată în mod rațional ca instrument teoretic principal prin care a fost efectuată o examinare a textelor literare ale pieselor shakespeareane alese, a relației lor cu sistemul cultural în care au fost scrise în primul rând, precum și a sistemului cultural în care sunt produse în zilele noastre. Noii istoriști consideră că „nu are sens să separăm textele literare de contextul social din jurul lor, deoarece astfel de texte sunt produsul unor schimburi sau negocieri sociale complexe” (Booker 138). O mare

parte a acestei lucrări s-a bazat pe creația literară prolifică a lui Stephen Greenblatt, criticul literar care a stabilit Noul Istorism ca o abordare a criticii literare ce impune interpretarea literaturii în ceea ce privește mediul din care a apărut.

Materialismul cultural este aplicat unui text literar prin citirea textului într-o manieră care să permită recuperarea trecutului său, adică a contextului realității materiale din care a apărut. Accentul se pune pe acele elemente din transmiterea prezentă și contextualizarea lucrării care au făcut ca acel trecut să se piardă.

În analiza prevalenței subiectelor legate de problemele de justiție socială în drama shakespeariană, a fost important să ne întoarcem la critica literară feministă, deoarece justiția socială este intrinsec legată de feminismul ca mișcare. Aparatul criticii literare feministe a fost concretizat prin abordarea lui Elaine Showalter în reprezentarea unui personaj feminin și prin analiza problemelor importante de gen și feminitate, așa cum este realizată în eseu ei „Reprezentând Ophelia: femeile, nebunia și responsabilitățile criticii feministe”. Tratatamentul identității de gen în analiza lui Showalter este profund și extins. Showalter se întoarce la teoria feministă franceză conform căreia femininul în discursul patriarhal poate fi reprezentat doar ca nebunie, incoerență, fluiditate sau tăcere. Numeroasele reprezentări diferite ale personajului Ofeliei din Hamlet al lui Shakespeare sunt privite ca demonstrând specificul ideologic al perioadei în care au fost realizate, reieșind ca discuții între pozițiile principale și cele feministe în vremuri de criză de gen și redefinire. Showalter susține că multitudinea de reprezentări permite trăirea Ofeliei într-un mod adecvat, în funcție de lentila prin care este percepută, identificându-se astfel elemente subversive împotriva patriarhatului,

O altă perspectivă feministă analizată în această disertație a fost corelarea răspunsurilor teoreticienilor feministe cu filosofemele lui Derrida, în special privitoare la problemele de gen, identitate și construcția subiectului. O mulțime de dileme se nasc odată cu redeschiderea chestiunii femeii de către Derrida, prilej pentru a lua în considerare pozițiile autoarelor feministe precum Rawlinson, Gallop, Feder și Zakin. Citind pe Derrida în încercarea de a explora condiția femeii, întrebările oferă noi perspective ale personajelor feminine și recunoașterea potențialului lor subversiv.

Femeile lui Shakespeare în critica feministă recentă sunt luate în considerare prin perspectiva lui Heidi Caroline Keck, care încearcă să găsească ipostazele în care personajele feminine din piesele lui Shakespeare încalcă stereotipurile și asigură experiența feminină. Aceasta este o examinare a provocărilor și așteptărilor pe care societatea le prezintă femeilor. Specificul experiențelor feminine este căutat în analiza literară și a spectacolului dramatic, dar și expus în tratarea personajelor ca persoane tridimensionale, subliniindu-se astfel relevanța pieselor în zilele noastre.

În cel de-al doilea capitol, sunt examinate circumstanțele în care au fost scrise piesele lui Shakespeare, în special pentru a arunca lumină asupra anumitor aspecte ale pieselor care ar putea părea neclare sau ilogice. Formele și manierele subversiei sunt detectate și delimitate ca acele structuri care posedă puterea subversivă față de formele patriarhale dominante. Spectacolele dramatice nu au inclus informații clar specifice despre societatea engleză; cu toate acestea, astfel de informații au fost reproduse prin personaje și acțiuni dramatice. Lectura și recitirea pieselor binecunoscute ale lui Shakespeare, precum și punerea lor într-o lumină nouă, au scos la iveală atacuri subtile la adresa ordinii stabilite. Pentru a demasca acele atacuri, s-au elaborat specificul acelei ordini stabilite, mai ales în ceea ce privește patriarhiatul, poziția femeii, rasismul, alteritatea, clasa etc.

Contextele istorice și culturale în care au fost scrise piesele lui Shakespeare sunt complexe în ceea ce privește structura de clasă a societății din Anglia Renașterii, contextele politice și religioase, ideile și cultura predominante. În ceea ce privește politica de gen, poziția femeilor în Anglia Renașterii și aspectele proto-feministe sunt revizuite ca fiind importante în context actuale. Chiar dacă femeile erau considerate inferioare bărbaților, această discriminare bazată pe gen nu a ajuns la femeile din cercurile sociale mai înalte. Un aspect specific deosebit de important al Angliei lui Shakespeare a fost acela că regatul a fost condus de Elisabeta I, ale cărei acțiuni tacite mărturisesc dorința ei de a impune toleranța de gen și incluziunea pentru femei. Concluzia lui Dusinberre din *Shakespeare și natura femeilor (Shakespeare and the nature of women, 1996)* a fost considerată un element de bază în această disertație – anume că perioada domniei Elisabetei I a fost caracterizată printr-un spirit feminist, cu mult înainte ca feminismul să se dezvolte ca mișcare și gândire.

Explorarea puterii teatrului a reprezentat un interes deosebit pentru această disertație. Descoperind amploarea mesajelor dramatice și analizând puterea teatrului ca mediu, apare mai ușor de înțeles influența lui Shakespeare ca un puternic creator de opinie publică. Drama în epoca shakespeareiană avea statutul de reper social omniprezent și semnificativ al identității culturale. Gama de mesaje dramatice și impactul dramelor au fost enorme. Teatrul a fost, printre altele, un tip de mediu prin care se crea opinia publică. Discuțiile pe probleme sociale importante au fost făcute prin teatru, prin urmare în această disertație este considerată un instrument media specific care a modelat și reflectat societatea și schimbarea socială.

În al treilea capitol, aparatele criticii literare au fost aplicate unor părți specifice ale textelor literare selectate din piesele lui Shakespeare și prin prisma problemelor de justiție socială. Întrucât există distincții clare în tratarea problemelor sociale și mai ales în ceea ce privește interpretarea acestora și rezoluțiile finale care se bazează pe gen, analiza pieselor din perspectiva diferitelor probleme sociale a fost realizată în două segmente. Primul segment

este dedicat tragediilor din corpusul selectat, care includ *Hamlet*, *Macbeth*, *Othello* și *Coriolan*, în timp ce al doilea segment este concentrat pe piesa problematică *Negustorul din Veneția* și *Măsură pentru măsură*.

În teoria critică literară, tragediile sunt asociate în mod obișnuit cu așa-numitele principii și valori masculine, care sunt predominante în patriarhat ca un concept dominant profund înrădăcinat în cultura și epoca lui Shakespeare, precum și în zilele noastre. Din acest motiv, tragediile, și în special tragediile shakespeariane, gravitează cel mai adesea în jurul reprezentărilor puterii și al utilizării și mânuirii acesteia de către, cel mai adesea, personaje masculine. Lucrările lui Shakespeare sunt cunoscute pentru că au capacitatea de a servi drept „oglină politică” în confruntarea publicului cu probleme sociale importante, precum și pentru a atrage atenția asupra dimensiunilor lor subversive.

Potențialul subversiv al pieselor care au fost supuse analizei în această disertație a fost văzut în potențialul lor de a provoca dezbateri asupra punerilor în scenă la care a fost martorul publicului. Acest lucru s-a făcut cu *Macbeth* și *Coriolan*, care au fost analizate în ceea ce privește respectul demonstrat față de putere, democrație și/sau autocrație, în special în ceea ce privea comportamentele și atitudinile personajelor eponime. În conformitate cu opiniile noului istorism, aceste piese au fost privite nu numai prin prisma relevanței lor pentru situația politică despre care și în care au fost scrise inițial, ci și luând în considerare semnificația lor în noile contexte în care sunt interpretate și/sau citite. Piesele lui Shakespeare au fost văzute ca subminând în mod periculos autoritățile în secolul al XX-lea, indiferent dacă a fost în Germania nazistă sau mai târziu în URSS și în țările comuniste adiacente Regimului „din spatele Cortinei de Fier”. Existența așa-numitului Teatrul Living-Room din fosta Cehoslovacie a fost dat ca dovadă a naturii vizibile a capacităților de subminare ale piesei *Macbeth*.

În piesele sale, Shakespeare îndreaptă acțiunea către o soluție la dificultățile pe care le ridică stăpânirea autocratică a tiranului. Publicul este martor la mecanismele autocrației în comportamentul autocraților de pe scenă, precum și la populația afectată reprezentată în personajele din jurul autocratului. Prin fragmente selectate din *Macbeth* și *Coriolanus*, numeroase dimensiuni ale autocrației și mecanismele de a face față acesteia sunt analizate și prezentate în aplicarea teoriilor critice literare.

Textele literare ale lui *Othello* și *Hamlet* au fost explorate în termeni de părtinire de gen și rasă. Shakespeare recunoaște structurile imuabile ale patriarhatului care forțează practic femeile la servilitate și supunere, expunându-le astfel la abuzuri în mediul privat și în cel public. Nuanțele și apariția unor astfel de abuzuri au fost explorate în diferite dimensiuni în tragediile *Hamlet* și *Othello*, atât în comportamentul victimei (*Ophelia* și, respectiv,

Desdemona), cât și al abuzatorului (Hamlet și Othello). Regulile mercuriale ale patriarhatului și imposibilitatea de a le îndeplini au fost analizate atât în Othello, cât și în Hamlet. Analiza a arătat că, punând Desdemona și Ophelia într-o poziție de a face o alegere imposibilă pentru a se conforma regulilor inechitabile și nerezonabile ale patriarhatului, Shakespeare perturbă principiile elementare ale unui sistem care victimizează femeile și le expune la diferite forme de abuz și violență. În descoperirea înjosirii personalității personajelor masculine și în accentuarea obligației fundamentale feminine de a le asculta, se află ingeniozitatea subversiunii sofisticate, dar efective de către Shakespeare, a principiilor patriarhale.

O manieră mai subtilă de abuz îndreptat împotriva personajelor feminine este identificată în expunerea lor la limbajul ofensator, vulgar și pornoglosie, care este ilustrată prin exemple din textele literare ale lui *Othello* și *Hamlet*. Atât Desdemona, cât și Ophelia sunt victimele unor astfel de abuzuri verbale. Femeile din aceste tragedii sunt în mod obișnuit obiectivate, insultate și instrumentalizate într-o manieră în care în cele din urmă puterea patriarhatului este exercitată fără echivoc și oportun. Reprezentarea lui Shakespeare a abuzului partenerului intim oferă esența autentică a intensificării sale atât la abuzator, cât și la partea abuzată, ale căror comportamente, răspunsuri și atribute sunt detaliate cu o acuratețe meticuloasă.

Violența totală indusă de stereotipurile de gen și rasă în *Othello* a fost inevitabilă în această analiză. S-a descoperit că textul literar abundă în dovezi care indică tendința inerentă a lui Othello către violență. Anumite fragmente din textele literare sunt analizate ca oferind motivul naturii violente a lui Othello în potențialul său și destul de posibil TSPT (tulburare de stress posttraumatic). Deși mintea lui Othello este otrăvită de Iago cu privire la presupusa infidelitate a Desdemonei, analiza a arătat că responsabilitatea pentru comiterea uciderii Desdemonei cade complet pe umerii lui Othello.

Aplicarea teoriilor critice literare în această disertație a fost explorată în ceea ce privește genul comediilor, în special așa-numitele comedii negre, tragicomedii sau piese de idei. În aceste piese, contradicțiile prezentate nu sunt rezolvate în moduri așteptate în genuri precum comedia sau tragedia. Comediile negre care au făcut obiectul explorării critice literare sunt *Măsură pentru măsură* și *Negustorul din Veneția*. Acestea sunt ambele piese care se termină cu căsătorii, care în sine ar trebui considerate întâmplări fericite, dar în aceste piese concluzia legată de căsătorie nu înseamnă pură veselie. Analiza s-a concentrat în principal pe dihotomia dintre dreptate și nedreptate. Termenul aparent simplu și direct „dreptate” a fost examinat și reevaluat, în timp ce tensiunile care există între ele au fost reevaluate în contextul care concepe justiția socială ca viziune elementară față de texte. Prin analiza literară a textelor literare ale celor două piese, dreptatea este deconstruită, nefiind percepută ca dominantă nici una dintre dihotomia dreptate-nedreptate. Dreptatea nu a fost restabilită, din moment ce gustul persistent al nedreptății rămâne amar pentru toți cei care sunt martori la soluționarea

proceselor din cele două piese. Ceea ce constituie dreptate pentru o parte este perceput ca nedreptate de către alta. Justiția a fost deconstruită, în timp ce elementele nedreptății sociale au devenit și mai vizibile. Este oferită o descriere nuanțată și complexă, care evidențiază deconstrucția justiției într-o manieră emoționantă. Sunt parcurse noi căi în critica literară a textelor literare date, care reflectă modurile în care societatea construiește și deconstruiește principiile dreptății și nedreptății

Al patrulea capitol se concentrează pe complexitățile predării lui Shakespeare în ceea ce privește justiția socială. Capitolul este axat pe legătura dintre Shakespeare și educație, în ceea ce privește teoriile critice literare prin prisma justiției sociale. O dimensiune importantă a acestei explorări este concentrarea asupra dovezii asupra modului în care perspectivele și atitudinile lui Shakespeare față de lume se schimbă treptat pe măsură ce dramaturgul progresează, cuprinzând noua viziune asupra lumii și descoperirile Renașterii, părăsind în același timp credințele epocii medievale. Prin analiza unor fragmente specifice din multe dintre piesele sale, în special cele târzii, s-a ilustrat modul în care Shakespeare prezintă gândirea științifică recentă, dar nu ca un colos imobil al adevărului, ci, în maniera unui intelectual adevărat, ca un amestec de precaritate și contradicții care motivează gândirea și reflecția.

Un alt aspect captivant al explorării atitudinilor în curs de dezvoltare și treptat mai progresiste ale lui Shakespeare este interesul neechivoc pentru democrație ca soluție pentru problemele de nedreptate. Deși punctele de vedere individuale ale lui Shakespeare nu au fost neapărat confirmate, rămâne de netăgăduit faptul că ideile și atitudinile exprimate în scrisul său sunt ilustrative pentru o guvernare care se învârtă în jurul voinței oamenilor. Ceea ce arată această analiză este că acele idei democratice exprimate în piesele lui Shakespeare au fost considerate atât de periculoase de către autocrați în secolul al XX-lea, atât de mult încât, în timpul regimului lui Hitler, textul literar al lui *Coriolan* a fost schimbat pentru a se potrivi propagandei naziste, în timp ce Stalin a interzis cu totul spectacolele cu *Hamlet*.

Deși disertația se concentrează pe predarea lui Shakespeare și justiția socială, intersecția dintre învățarea pentru serviciu în folosul comunității și Shakespeare a apărut la fel de importantă pentru examinare. Au fost oferite mai multe exemple de învățare cu orientare practică în procesul de predare a lui Shakespeare.

Alte exemple au fost cele ale operelor literare ale lui Shakespeare folosite în predarea justiției sociale. Segmente din mai multe volume dedicate acestei intersecții anume au fost selectate pentru ilustrare în această disertație.

În scopul acestei dizertații, a fost realizat un sondaj online prin care au fost analizate atitudinile studenților față de problemele de justiție socială din piesele lui Shakespeare. Sondajul a vizat

studenții de la Departamentul de Limbă și Literatură Engleză a Facultății de Filologie a Universității „Goce Delchev” din Shtip, Macedonia de Nord. Analiza a evidențiat date profund semnificative despre percepțiile și atitudinile studenților față de integrarea temelor de justiție socială în studiul operelor lui Shakespeare. Descoperirile dezvăluie o recunoaștere semnificativă a problemelor de justiție socială, iar majoritatea participanților au recunoscut relevanța temelor lui Shakespeare despre putere, privilegiile și inegalități în societatea contemporană.

Capacitatea măsurată în secole a operei lui Shakespeare de a se angaja și de a lumina problemele justiției sociale a fost reafirmată în această disertație. Prin situarea pieselor lui Shakespeare în contextul mai larg al justiției sociale, relevanța atemporală a operei sale a fost onorată și s-a adus o contribuție la discursul curent despre literatură ca un catalizator al schimbării. Această disertație servește ca o dovadă a puterii dramei shakespeariane de a provoca gândire, de a inspira acțiune și de a conduce căutarea unei lumi mai echitabile.

CONCLUZII

Ceea ce se poate concluziona citind cartea lui Gary Taylor, *Reinventing Shakespeare: A Cultural History from the Restoration to the Present* (1990), este că abordările postmoderniste ale lui Shakespeare diferă de predecesori prin faptul că sunt întreprinse prin prisma unor teorii, procedând prin conceptualizare. Niciuna dintre numeroasele școli teoretice care au apărut în perioada postbelică nu a reușit să-l includă pe Shakespeare în busola lor. Putem spune chiar că au apelat la Shakespeare pentru a-și testa potențialul explicativ. Nu e de mirare că ne-am simțit motivați să optăm pentru o lectură teoretizată în timp ce încercăm să identificăm relevanța contemporană a tratării temei dreptății la Shakespeare. Numărul impresionant de studii despre Shakespeare publicate de la mijlocul secolului trecut demonstrează că Shakespeare vorbește lumii noastre în chestiuni de importanță vitală pentru condiția umană, precum justiția și, implicit, drepturile omului.

Cercetarea noastră are și o finalitate pragmatică, întrucât tema justiției are un loc justificat în curriculumul unui învățământ orientat spre societate, susținut de noul concept de învățare-serviciu.

Numeroase direcții potențiale pentru cercetări viitoare reies din concluziile și analizele din această disertație, toate acestea putând explora în continuare intersecția dintre drama shakespeariană și problemele justiției sociale. În ceea ce privește aplicarea teoriilor critice literare la textele lui Shakespeare, poate fi luată în considerare o abordare mai detaliată din perspectiva criticii post-coloniale, a teoriei post-gen și a ecocriticii. Aceste abordări ar implica examinarea unor teme precum colonialismul și imperialismul, problemele de rasă, identitate, dinamica puterii; reprezentarea sexualității, a fluidității de gen și a identităților nenormative; precum și natura, ecologia și relațiile om-mediul și relevanța acestora pentru problemele actuale de mediu. Aceste analize ale criticilor literari ar putea extinde comparațiile dintre tratarea problemelor de justiție socială la Shakespeare cu aceea a altor dramaturgi contemporani ai săi, precum Marlowe, Jonson sau Webster, dar și o comparație cu piesele influențate de Shakespeare, scrise de autori moderni, precum Tom Stoppard, Edward Bond etc., pentru felul în care înțeleg ei dimensiunile sociale și politice ale pieselor lui Shakespeare.

Referitor la implicațiile pedagogice discutate în această disertație, analizele și studiile ar putea fi efectuate în procesele de educație din diferite instituții și sisteme de învățământ, ceea ce ar delimita impactul integrării dramei lui Shakespeare în justiția socială. O astfel de cercetare ar putea fi eficientă și în dezvoltarea abilităților de gândire critică prin literatură, precum și în îmbunătățirea alfabetizării funcționale și media. În ceea ce privește alfabetizarea media, cercetarea se poate extinde asupra utilizării noilor media și canalelor digitale și mecanismelor de răspândire, analiză și reevaluare ulterioară a operelor sale, deoarece textele lui literare sunt făcute mai ușor accesibile publicului contemporan.

Capacitatea măsurată în secole a operei lui Shakespeare de a se angaja și de a lumina problemele justiției sociale a fost reafirmată în această disertație. Prin situarea pieselor lui Shakespeare în contextul mai larg al justiției sociale, relevanța atemporală a operei sale a fost onorată și s-a adus o contribuție la discursul curent despre literatură ca un catalizator al schimbării. Această disertație servește ca o dovadă a puterii dramei shakespeariane de a provoca gândire, de a inspira acțiune și de a conduce căutarea unei lumi mai echitabile.

REFERINTE:

Piesele lui Shakespeare din corpus:

Shakespeare, William. *Hamlet*. Folger Shakespeare Library

<https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/hamlet/read/> (Retrieved July, 2023)

Shakespeare, William. *Othello*. Folger Shakespeare Library

<https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/othello/read/> (Retrieved July, 2023)

Shakespeare, William. *Macbeth*. Folger Shakespeare Library

<https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/macbeth/read/> (Retrieved July, 2023)

Shakespeare, William. *Coriolanus*. Folger Shakespeare Library

<https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/coriolanus/read/> (Retrieved July, 2023)

Shakespeare, William. *The Merchant of Venice*. Folger Shakespeare Library.

<https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/the-merchant-of-venice/read/> (Retrieved March, 2024)

Shakespeare, William. *Measure for Measure*. Folger Shakespeare Library.

<https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/measure-for-measure/>

Retrieved March, 2024

Surse secundare:

Abrams, M. H. *A Glossary of Literary Terms*, Heinle and Heinle, USA, 1999

Agrippa, Henricus Cornelius. *Declamation on the Nobility and Preeminence of the Female Sex*.

Translated and edited by Albert Rabil, Jr. Chicago: University of Chicago Press: 1996.

Arendt, Hannah. *On violence*. New York: Harcourt Brace. 1970

Bate, Jonathan. *Soul of the Age: A Biography of the Mind of William Shakespeare*. Random House Publishing Group. 2010

Bennett, A., Royle, N. *An Introduction to Literature, Criticism and Theory*, 3rd Ed., Pearson Longman, 2005

Benson, Pamela Joseph. *The Invention of Renaissance Woman: The Challenge of Female Independence in the Literature and Thought of Italy and England*. University Park: Pennsylvania State University Press, 1992.

Bevington, David M., ed. *The Complete Works of Shakespeare*. USA: Scott, Foresman and Company, 1980

-----, *Shakespeare and Biography*. Oxford University Press. 2010.

- -----, *Shakespeare's Ideas: More Things in Heaven and Earth*. Wiley-Blackwell.
2008

Booker, Keith M. *A Practical Introduction to Literary Theory and Criticism*. Longman 1996.

Brooke, T., Shaaber, M.A. *A Literary History of England, Volume II, The Renaissance*.
London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1972.

Cahn, Victor L. *Shakespeare the Playwright: A Companion to The Complete Tragedies,
Histories, Comedies and Romances*. Praeger. 1996

Cetera-Włodarczyk, Anna, Hope, Jonathan & Włodarczyk, Jarosław. Unsphered, Disorbed,
Decentred: Shakespeare's Astronomical Imagination, *Shakespeare*, 17:4, 400-427, DOI:
10.1080/17450918.2021.1968478. 2021

Chambers, Edmund K. *Notes on the History of the Revels Office Under the Tudors*. London:

A. H. Bullen, 1906.

Cleaver, Robert. *A Godly Forme of Hovsehold Government for the Ordering of Priuate
Families, According to the Direction of Gods Word* (London: Printed by Thomas Creede for
Thomas Man, 1603)

Cowell, Pattie. "Practicing Democracy: Early American Authors in Twenty-first Century
Communities." *Early American Literature* 40: 363-69. 2005

Cox, Jeffrey N. Larry, Reynolds J. *New Historical Literary Study: Essays on Reproducing
Texts, Representing History*. Princeton UP 1993.

Crane, Mary Thomas. *Losing Touch with Nature: Literature and the New Science in Sixteenth-
Century England*. Johns Hopkins University Press. 2014.

Cushman, Ellen. "The Public Intellectual, Service Learning and Activist Research." *College
English* 61:328-36. 1999

Derrida, Jacques. *Acts of Literature*. Edited by Attridge, D. New York: Routledge. 1992

Derrida, J. and Caputo, John D. *Deconstruction in a Nutshell: A Conversation with Jacques
Derrida*. New York: Fordham University Press. 1997

- -----, *Dissemination*. Edited and translated by Johnson, B. The University of Chicago

Press. 1981

-----., *Limited Inc.* Edited by Graff, G. Evanston: Northwestern University Press. 1993

-----., *Margins of Philosophy.* Translated by Bass, A. University of Chicago Press. 1982

-----., *Of Grammatology.* Translated by Spivak, G. C. Baltimore: Johns Hopkins University Press. 1976

-----., *Positions.* Translated by Bass, A. The University of Chicago Press. 1981

-----., *Writing and Difference.* Translated by Bass, A. London: Routledge. 1978

Dollimore, Johnatan. Sinfield, Adam. Ed. *Political Shakespeare: Essays in Cultural Materialism.* Ithaca and London. Cornell University Press. 1985

- -----., Sinfield, Adam. Ed. *Political Shakespeare: New Essays in Cultural Materialism.* London: Cornell University Press. 1991

Donaldson, Mark-Allan. *The Ptolemaic System and the Ramifications of Hierarchical Thinking; The Impact of Medieval Literature.* City University of New York. 2016

Drakakis, John. *Shakespearean Tragedy.* New York: Addison Wesley Longman Inc., 1992.

Dusinberre, Juliet. *Shakespeare and the Nature of Women.* London: Macmillan, 1975.

Eagleton, Terry. *Criticism and Ideology.* London: Verso. 1976

Eklund, Hillary. Hyman, Wendy Beth. *Teaching Social Justice Through Shakespeare: Why Renaissance Literature Matters Now.* Edinburgh University Press. 2022

Elliot, Natalie. Shakespeare's Worlds of Science. *The New Atlantis.* 2018

Feder, Ellen K., Rawlinson, Mary C., Zakin, Emily. Ed. *Derrida and Feminism: Recasting the Question of Woman.* London: Routledge. 1997

Fish, Tom, and Perkins, Jennifer..”New Historicism”. The Literary Criticism. Web

Fletcher, Anthony. *Gender, Sex, and Subordination in England 1500-1800.* New Haven and London: Yale University Press, 1995.

Ford, Boris. *The Age of Shakespeare, Volume 2 of The New Pelican Guide to English Literature.* London: Penguin Books, 1982.

- Ford, Derek R. *Politics and pedagogy in the "post-truth" era: Insurgent philosophy and praxis*. Bloomsbury Academic. 2019
- Forgeng, Jeffrey L., *Daily life in Elizabethan England – 2nd Edition*. Greenwood Press. USA: Santa Barbara, California, 2010
- Freire, Paulo. *Education for Critical Consciousness*. Continuum. 1974
- -----.. *Pedagogy of the Oppressed*. Continuum. 1970
- Frye, Northrop. *The Myth of Deliverance*. Brighton: The Harvester Press. 1983
- Garbus, Julia. "Service-Learning, 1902." *College English* 64, no. 5: 547-565. 2002
- Gelmon, S. B., Holland, A., Driscoll, A., Spring, A., & Kerrigan, S. *Assessing service-learning and civic engagement: Principles and techniques*. Providence, RI: Campus Compact. 2001
- González De Lara, Yadira. "The Secret of Venetian Success: A Public-Order, Reputation-Based Institution." *European Review of Economic History*, vol. 12, no. 3, 2008, pp. 247–285. JSTOR, www.jstor.org/stable/41378480.
- Grafton, Anthony, Most, Glen W. and Settis, Salvatore (Eds.) *The Classical Tradition*.. Cambridge: Harvard University Press, 2010. Print.
- Green, Juana. "The Sempster's Wares: Merchandising and Marrying in the Fair Maid of the Exchange (1607)." *Renaissance Quarterly* 53.4. 2000
- Greenblatt, Stephen. *Shakespearean Negotiation: The Circulation of Social Energy in Renaissance England*. Oxford UP 1990.
- ----., *Renaissance Self-Fashioning: From More to Shakespeare*. University of Chicago Press. 2005
- ., *Representing the English Renaissance*. University of California Press. 1988
- ., *Will In The World: How Shakespeare Became Shakespeare*. Bodley Head. 2014
- Gregor, Keith, Ed. *Shakespeare and Tyranny: Regimes of Reading in Europe and Beyond*. Cambridge Scholars Publishing. 2014
- Guerin, W. L., Labor, E., Morgan, L., Reesman, J. C., Willingham, J.R. *A Handbook of Critical Approaches to Literature*. New York: Oxford University Press, Inc., 1998.

Hart, Roger. *English Life in Tudor Times*. London: Wayland Publishers, 1972.

Hexter, J.T. "The English Aristocracy, Its Crises, and the English Revolution, 1558-1640." *The Journal of British Studies* 8.1. 1968

Hooks, Bell. *Teaching Community: A Pedagogy of Hope*. Routledge. 2003

Jardine, Lisa. *Reading Shakespeare Historically* London: Routledge. 1996

-----, *Still Harping on Daughters: Women and Drama in the Age of Shakespeare*. Hertfordshire: The Harvester Press Limited, 1983.

Jordan, Constance. *Renaissance Feminism: Literary Texts and Political Models*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1990.

Kahn, Coppelia. *Roman Shakespeare: Warriors, Wounds, and Women*. New York: Routledge. 1997

Kalsem, Kristin and Williams, Verna L. *Social Justice Feminism*, 18 *UCLA WOMEN'S L.J.* 131 (2010).

Karapetyan, Tatevik, S. "Procedural Law in The Merchant of Venice" *International Journal on Studies in English Language and Literature*. Vol.8 No.9, 2020, pp.22-31
<https://doi.org/10.20431/2347-3134.0809003>

Kennedy, Geoff. "Digger Radicalism and Agrarian Capitalism." *Historical Materialism* 14.3. 2006

Kott, Jan. *Shakespeare, Our Contemporary*. Doubleday. 2015.

Levin, Carole. *The Reign of Elizabeth I*. Palgrave Macmillan, 2002.

Lowry, Todd S. "The Agricultural Foundation of the Seventeenth Century Oeconomy." *The History of Political Economy* 35. 2003

Mann, David. *Shakespeare's Women: Performance and Conception*. Cambridge: Cambridge UP, 2008.

Mazzio, Carla. "Shakespeare and Science, c. 1600." *South Central Review*, vol. 26 no. 1, 2009, p. 1-23. Project MUSE, <https://doi.org/10.1353/scr.0.0044>.

McQuail, Denis. *McQuail's Mass Communication Theory*. London: Sage Publications Ltd., 2005.

Mendel, Arthur. P. "Shakespeare and Socialist Humanism." *Slavic Review* Vol. 30, No. 4, Dec., 1971, pp. 733-747, <https://doi.org/10.2307/2493845>

Milford, Humphrey. *Shakespeare's England. An Account of the Life and Manners of His Age. Volume 1.* Oxford University Press Clarendon Press Oxford 1916

Miola, Robert. *Shakespeare's Rome.* Cambridge: University Press. 1983

Montrose, Louis A. *Professing the Renaissance: The Poetics and Politics of Culture. The New Historicism.* Ed. Veenser, H. Aram. Routledge 1989, 15-36.

Ngugi, James [Ngũgĩ wa Thiong'o], Henry Owuor-Anyumba, and Taban lo Liyong. 1972. "On the Abolition of the English Department." In *Homecoming: Essays on African and Caribbean Literature, Culture, and Politics*, ed. James Ngugi. London: Heinemann. 145-50.

O'Dair, Sharon, Francisco, Timothy (Ed.) *Shakespeare and the 99%: Literary Studies, the Profession, and the Production of Inequity.* Palgrave Macmillan. 2019.

Parker, P., Hartman, G. H., *Shakespeare and the Question of Theory*. London: Methuen, Inc., 1985.

Plain, G., Sellers, S., *A History of Feminist Literary Criticism*. Cambridge; Cambridge University Press, 2007.

Prochazka, Martin. "Shakespeare and the Czech Resistance". *Shakespeare: World Views*. Heather Kerr, et al, eds. Newark: U of Delaware P; London: Associated University Presses, 1996.

Rackin, Phyllis. *Shakespeare and Women*. New York: Oxford University Press Inc., 2005.

Robin, Diana Maury. Larsen, Anne R. Levin, Carole. Ed. *Encyclopedia of Women in the Renaissance: Italy, France, and England*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 2007.

Rohmann, Chris. *A World of Ideas: A Dictionary of Important Theories, Concepts, Beliefs, and Thinkers*. New York: The Ballantine Publishing Group. 1999. Print.

Ruiter, David (Ed.) *The Arden Research Handbook of Shakespeare and Social Justice*. Bloomsbury Publishing. 2021.

Ruthven, K. K. *Feminist Literary Studies: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.

Sagar, Sunil. Ed. *Approaching Shakespeare through Literary Theory and Adaptations*. Rajkot: Saurashtra University. 2017

Schlaberg, Christopher. *The Work of Literature in an Age of Post-Truth*. Bloomsbury Academic. 2018.

Sokol, B. J. and Mary Sokol. *Shakespeare, Law, and Marriage*. Cambridge: Cambridge UP, 2003.

Solomon, R. C. *Continental Philosophy since 1750: The Rise and Fall of the Self*. Oxford University Press. 1988

Stone, Lawrence. "Marriage Among the English Nobility in the Sixteenth and Seventeenth Centuries." *Comparative Studies in Society and History* 3.2. 1961

Stoppard, Tom. *Dogg's Hamlet, Cahoot's Macbeth*. London: Faber, 1980

Thompson, Ayanna. Turchi, Laura (Ed.) *Teaching Shakespeare with a Purpose: A Student-Centred Approach*. Bloomsbury. 2016.

Tyson, Louis. *Critical Theory Today – A User Friendly Guide*. New York and London, 1999. Print.

Vaughan, Virginia Mason. *Othello: a contextual history*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), p.71

Vives, Juan Luis. *The Instruction of a Christen Woman*. Edited by Virginia Walcott Beauchamp, Elizabeth H. Hageman, and Margaret Mikesell. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 2002

Wells, Stanley. *Shakespeare for All Time*. Oxford University Press. 2003.

West, D. *An Introduction to Continental Philosophy*. London: Polity Press. 1996

Williams, Raymond, *Keywords*. New York: Oxford University Press, 1979.

- .., *Culture and Society: 1780-1950*. London: Chatto, 1958.

-----,, *Marxism and Literature*. New York: Oxford University Press, 1977.

Woolfreys, Julian. *Introducing Literary Theories – A Guide and Glossary*. Atlantic. New Dehli : 2001. Print

Young, Bruce W. *Family Life in the Age of Shakespeare*. Westport, Connecticut: Greenwood Press, 2008.

Surse în limba macedoneană:

Andreevski, Zivko. *Life with mas-media*. Skopje: Ljuboten. 1995

Gruevski, Tome. *Communications and culture*. Skopje: Studentski zbor. 2004

Koshka-Hot, Rajna. *English Drama: Renaissance, Modernity, Feminist Theory*. Skopje: BIGOSS, 2007

Koshka Hot, R. Srbinovska, S. Bojadzievska, M. *Feminism and Gender: A Lexicon*. Skopje: Sigmappres, 2010.

e-literature:

“A godly forme of houshold government for the ordering of priuate families, according to the direction of Gods word : wherunto is adioyned in a more particular manner, the seuerall duties of the husband towards his wife, and the wiues dutie towards her husband, the parents dutie towards their children, and the childrens towards their parents, the maisters dutie towards his seruants, and also the seruants duty towards their maisters / first gathered by R.C.; and now newly perused, amended and augmented by Iohn Dod and Robert Cleuer.” In the digital collection Early English Books Online. <https://name.umdl.umich.edu/A67866.0001.001>. University of Michigan Library Digital Collections. Accessed November 24, 2024.

"James I | King of England and Scotland." Encyclopedia Britannica Online. Encyclopedia Britannica. Web. Retrieved 5 June. 2023

“The Norton Anthology of English Literature - W. W. Norton & Company”. www.wwnorton.com. https://www.wwnorton.com/college/english/nael/17century/topic_1/godlydod.htm Retrieved 12.05.2022

Boorman, S.C. *Human Conflict in Shakespeare*. London & New York: Routledge & K. Paul, 1987. Kindle Edition of Routledge Library Editions: Study of Shakespeare, 2021 <https://www.amazon.com/Conflict-Shakespeare-Routledge-Library-Editions-ebook/dp/B08PKL8QSV>
Retrieved 30 Jun.2022

Brown, Henry. *Shakespeare's patrons & other essays*. London: J. M. Dent & sons, 1912. Shakespeare Online. Retrieved 20 Aug. 2009. (31 May 2022) < <http://www.shakespeare-online.com/biography/patronjames.html> >.

Camati, Anna Stegh. “Textual Appropriation: Totalitarian Violence in Shakespeare’s *Macbeth* and Tom Stoppard’s *Cahoot’s Macbeth*” in *Ilha do Desterro* 4. 2008 [Online]. Available: <https://www.researchgate.net/publication/49617370> [Retrieved 2012, March 12].

Camden, C. On Ophelia’s Madness. *Shakespeare Quarterly*, 15(2), 247–255. 1964 <https://doi.org/10.2307/2867895> Retrieved 30 Jun. 2022

“Contarini's Commonwealth and Government of Venice, Translated by Lewkenor.” The British Library, The British Library, 15 Jan. 2016, www.bl.uk/collection-items/contarinis-commonwealth-and-government-of-venice-translated-by-lewkenor.

Das, Pragati. “Shakespeare's Representation of Women in his Tragedies.” *Prime University Journal*, ISSN: (1995). Vol.6, 2: 37-56. 2012. Retrieved on Web: 3 Jan. 2014

Greenblatt, Stephen. “Murdering Peasants: Status, Genre, and the Representation of Rebellion.” *Representations*, no. 1, 1983, pp. 1–29. JSTOR, <https://doi.org/10.2307/3043757>. Retrieved 30 Jun. 2022.

Keck, Heidi Caroline. *Construct and Character: Literary Tropes and Societal Expectations in Shakespeare's Heroines*.

<https://hdl.handle.net/2104/10564>

2019 (Retrieved 5.7.2022)

Luiggi, Christina M. ““She May Strew Dangerous Conjectures”: The Political Sedition and Social Potency of Hamlet's Ophelia,” *Selected Papers of the Ohio Valley Shakespeare Conference*: Vol. 9, Article 6. 2016

Retrieved on: <http://ideaexchange.uakron.edu/spovsc/vol9/iss1/6> Retrieved 1 Jul. 2023

Mack, Elizabeth. *The Malleus Maleficarum and King James: Defining Witchcraft* <http://journals.chapman.edu/ojs/index.php/VocesNovae/article/viewFile/12/102> 2009 ((Retrieved 12.05.2022)